

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYESLERİNDE KÖTÜLÜK SENDROMU VE KÖTÜCÜL TİP ÖRNEKLERİ

Saliha Tunç

■ Kötülük, insan doğasında potansiyel olarak bulunan diğer vasıflar gibi tavır veya davranış biçimlerine dönüştürülmesi irade mekanizmalarıyla denetlenebilen bir temayüldür. Bir kavram, nitelik ve eylem olarak kötülüğün kökenleri insanın varoluşu ve erkini kanıtlama arzusuyla bağlantılıdır. Tanrı'dan bir parça olduğuna inanılan ruh, öz olarak iyiyi ve mutlak olanı temsil eder. Kendi varlığını mutlak varlığa karşıt bir güç olarak ispatlama arzusuna yönelen insan, tanrısal ve toplumsal normları yıkarak özündeki iyiliği kötücül olana yöneltir. İlahi ve toplumsal normlarla sınırları çizilen iyiliğin yıkımı, Tanrı'nın ve kuralların yıkımıdır. Bu yıkım, kötünün ilahi ve normatif güçleri aşarak karşıt bir erkle varoluşunu sağlar (Eagleton, 2011: 57). Kötülüğün temel kaynağı öznenin arzuları ve ulaşma isteğidir. İhtirasın güdülediği özne, hedefine ulaşabilme tutkusuyla iyiliğin sınırlarını aşarak kötücül bir etken konumuna geçer. Bu anlamda kötü, muktedir olma arzusuyla müdahaleci ve benmerkezci bir özerkliğe sahiptir.

Kötülük; kişinin kural tanımaz özerkliğiyle sağladığı bir aşma veya normların ötesine geçme arzusu olmanın yanı sıra, manevi bir düşüşün de simgesidir. Modern kötülük anlayışı; bireyin veya kitlelerin yıkıcılığını, zarar vericiliğini, arzularının dışı vurumu olarak algılasa da kötülük probleminin kökenleri teolojiktir (Oranlı, 2017: 26). “Kadim” bir niteliği olan kötülük, birçok kültürün kutsal metinlerinde ve vahiy kaynaklı kitaplarda çeşitli cepheleriyle sıklıkla vurgulanır. Kutsal metinlerde Hz. Âdem'in (a.s) yaratılışına, İblis'in itaatsizliği ve kötülüğüne, insanoğlunun cennetten kovuluşuna vb. dair anlatılır; Tanrı'nın onaylamadığı itaat dışı bir kavram olan kötülüğün kâinattaki ilk doğuş noktasının, şeytanın başkaldırısı olduğunu gösterir. Nitekim *Kur'an-ı Kerim*'de de kötülüğün ilk kaynağının şeytan olduğu bildirilir: “Hani meleklerle Âdem için saygı ile eğilin’ demiştik

de İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler, İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu” (*Kur'an-ı Kerim Meâli*, 2011: 8). Şeytanın kendi erkini kanıtlamak amacıyla kötücül imgeye bürünmesi, insanoğlunun da kaderini belirler. Kötülüğün ilk nüvesini, Tanrı'ya başkaldırarak oluşturan iblis; mutlak otoriteyi aşır kendi erkiyle var olma arzusuna Tanrı'nın kendine “halife” olarak yarattığı Hz. Âdem'i (a.s) günah lekesiyle kötücül bir imgeye büründürerek ulaştır.

Kötülük, zıddı olan iyilikle birlikte anlam kazanır. Kötünün kötülük vasfını gerçekleştirebilmesi için, her daim bir iyinin bulunması gerekir. İyi ve kötü diyalektiğinde önemli olan odak unsurlardan biri arzu nesnesidir. Arzu nesnesine ulaşmak isteyen kötü, hedefinin önündeki tüm engelleri yok etmek için harekete geçer. Peck, kötülüğün hayatın karşısı olan ölümcül bir imge olduğunu ve cinayeti kastettiğini ifade ederken kötülüğün manevi yönünü vurgular; kötülük, ruhu öldürmektir (Peck, 2003: 38). Kötünün kötülüğünü icra etmesi için daima bir iyinin olması gerekirken kötülük için harekete geçmede bir güdüleyici olan arzu nesnesi, her zaman ihtiyaç duyulan bir unsur değildir. “Kötü insanı harekete geçiren adaletsizliğe olan sevgisidir: Eziyet ettiği insanların güçsüzlüğünden ve aşağılanmasından keyif alır ve o ezilen insanların başlarına gelenlerin kendisinden kaynaklandığını bilmelerinden haz duyar” (Eagleton, 2011: 85-86). Kötülük, kendi alanını oluşturmak için gerekli birtakım şartları zorunlu kılar; inanç ve değerlerin yıkımıyla birlikte yasak ve etik kavramlarını aşan birey; hırs, zaaf ve arzuların güdülediği potansiyel bir kötücül güç olur. Eylem alanına aktarılan kötülük, bireyde başlayıp toplumlardan toplumlara sirayet eden evrensel bir boyuta sahiptir. Kötülüğün harekete geçirici gücü, savaş ve toplumsal hareketlilik süreçlerinde kitle psikolojisini yöneten ve etkileyen bir mekanizma olarak değerlendirilebilir. Nitekim Türk ve dünya tarihlerinde çeşitli entrikalarla parçalanmış veya işgal edilen birçok ülkede iktidar ve tahakküm arzusuyla harekete geçen toplulukların hedeflerine ulaşabilmek için kötülüğün yıkıcılığına başvurdukları bilinen gerçeklerdendir. Bu anlamda kötülük, hem bireylere hem de toplumlara indirgenebilen iradeye dayalı bir davranış modeli olarak değerlendirilebilir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde kötülük sendromu ve kötücül tipler, savaş yılları ve bozulan toplum yapısıyla sıkı bir ilişki içindedir. 1908 yılında Balkanlarda askerî görev yapan Ömer Seyfettin, Balkan milletlerinin millî uyanışının ve istiklal hareketlerinin yoğun olduğu bir dönemde toplumları kaosa sürükleyen unsurları gözlemlene ve tahlil etme imkânı bulmuştur. (Alangu, 2020: 105). Ömer Seyfettin; İmparatorluğu oluşturan topluluklarda milliyetçi düşüncelerin uyanışını sağlayan, Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü hazırlayan dış güçlerin tüm kötücül emellerine şahit olur. II. Meşrtiyet'in ilanı ile kısa süreli bir hürriyet atmosferi yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü hazırlayan ayrılıkçı faaliyetler, iç ve dış siyasetteki istikrarsızlık, kötücül güçlerin emellerine ulaşmasına büyük fırsatlar teşkil etse de Türk milletinin büyük mücadelesi ve kahramanlığıyla

ayrılık ve yıkımdan sonra yeniden dirilişin sembolü olan Türkiye Cumhuriyeti kurulur. Savaş, yıkım ve mücadele atmosferinde hem bir asker hem de bir yazar olarak yer alan Ömer Seyfettin, yakından tanık olduğu toplum hayatını hem manevi hem de maddi cepheleriyle hikâyelerinde yansıtır.

Savaşın, ayrılıkçı düşüncelerin ve sosyal kaosun toplumda yarattığı yıkım; Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde, hem tarihî bir realite hem de kötülük imgesi olarak dikkati çeker. Hikâyelere yansıyan kötülük sendromu, genelde toplumu özelinde bireyi kapsayan çok yönlü bir açılım gösterir; toplum hayatının sistematik işleyişini sağlayan kurumlardaki bozuluk, bireyin özerklik alanındaki diğer bireylerin bastırılmış itaatsizlik ve erdemsizlikleri, iktidar ve yıkım arzusuyla hem birey hem toplumda baş gösteren kötücül hırs, bu açılımlardan sadece birkaçını teşkil eder. Savaş yıllarında kötülüğün kitle psikolojisiyle toplumlar arası bir boyuta ulaştığını gören yazar, düşman güçlerin sınır tanımayan yıkıcılığının yanı sıra Türk toplum yapısındaki ahlaki ve manevi çöküşün de kötülüğü doğurucu, güçlendirici boyutlarını yarattığı tiplerle birer “toplum yarası” olarak vurgular. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde kötülük ve kötücül tip örnekleri, yazarın şahıslardan topluma ve yok edilen değerlere uzanan eleştirel bakış açısını imler. Şahısların kötülük araçları bazen arzu nesnesine ulaşmak için başvurulmuş bir hile, bazen de insanın bizzat kendisi ve eylemleridir.

Teolojide kötülüğün doğası; “metafizik kötülük”, “doğal kötülük” ve “ahlaki kötülük” olmak üzere üç sınıfa ayrılır. Hristiyan teolojisine göre metafizik kötülük, maddi âlemin sonlu ve sınırlı oluşu dolayısıyla varlıkların ebedî ve mutlak olanın iyiliğinden tam pay alamamaları sonucu oluşan kötülüktür. Doğal kötülük ise insandan bağımsız olarak meydana gelen kötülüklerdir (Albayrak, 2017: 54-55). Leibniz; doğal / fiziksel kötülüğün ahlaki kötülük gibi insan iradesine bağlı olarak meydana geldiğini, her iki kötülüğün neden-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlı olduğunu bildirir. Leibniz'e göre Tanrı, doğal / fiziksel kötülüğü çoğunlukla bir suçun cezası olarak ister (Leibniz, 2017: 36-37). Bu durumda doğal kötülük, bir cezaya dönüşür. Ahlaki kötülük ise normların ötesine geçen kişinin bilinçli olarak işlediği günahıdır (Leibniz, 2017: 35). Bireyin iradeye dayalı ahlaki kötülüğü, iradesinin dışındaki doğal / fiziki kötülüğün tetikleyicisidir.

Ömer Seyfettin'in “Niçin Zengin Olmamış?” hikâyesinde; bireysel kötülüğün mahiyeti, ahlaki kötülükle sıkı bir ilişki içindedir. Savaşların yanı sıra toplumsal acının temel nedenini oluşturan yüksek makamlardaki devlet adamlarının kötülüğü, iynin de kötülüğe ortak olmasıyla hem toplumsal hem bireysel ahlaki kötülüğe dönüşür. Beş sene tarih öğretmenliği yapan anlatıcı öznenin sükûn içindeki hayatı, savaş yıllarında geçim sıkıntısı nedeniyle altüst olur. Maddi problemlerini biraz olsun hafifletebilmek, ailesinin geçimini sağlayabilmek için tarih muallimliğinin yanı sıra tercüme işine de başlar. Kanaat ederek yaşamını sürdürmeye çalışan öznenin kötücül bir kimliğe bürünmesi,

ahlaki nitelikleriyle kötülüğün temsili olan idadi arkadaşı Şemî'nin telkinleri vasıtasıyla olur. Hikâyede arzu ve güç nesnesi olan para, kötülüğün temel hareket noktasını oluştururken anlatıcı öznenin bireysel kötülüğe yönelmesi, toplumsal kötülüğe ve hatta yok ediciliğe dönüşür. Hikâyedeki şu diyalog, arzu ve güç nesnesine sahip olan öznenin kötülük telkinlerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir:

“Tam yetmiş beş bin liram var, [...] iki ay içinde...

Şaka ediyorsun diye güldüm.

-Vallahi istediğin bankaya sor.

-Ee, nasıl olur bu?

-Taraf-ı takrib'ini bulursa çok kolay!

İçimde birdenbire bir hırs canlandı. İki ay içinde yetmiş beş bin lira... Her gece dört saat, ucuz olsun diye Almanlardan satın aldığım karpit lambasının başında, bir lira için nasıl terler döktüğümü hatırladım. Karşımdaki sıhhatten, candan patlayacak gibi gergindi. Elmas yüzüklü parmakları tombul tombuldu.

-Ee, bu 'taraf-ı takrib' ne?

-Topal'a çatmanın bir kolayı!

-Topal kim?

-Yuha... Patagonya'da mısın be mübarek! Topal'ın kim olduğunu bilmiyorsun ha?.. Allah be! Tuttuğunu bir anda milyoner yapar. Bugün bütün Türkiye elinde! Bir sözüyle yetmiş beş milyon lira birden harekete gelir.” (Ömer Seyfettin, 2020b: 215)

Anlatıcı özne, yaşadığı tüm sıkıntıya rağmen namuslu kalır fakat ihtiyaç duyulan nesnenin başka birinde meydana getirdiği refah atmosferi, içindeki kötülük potansiyelini harekete geçirir. Ahlaki kötülüğü benimseyen Şemî'nin hikâyedeki işlevi, anlatıcı öznenin içindeki hırsı ve kötülük potansiyelini ortaya çıkarmaktır. İçindeki kötülük potansiyeli uyarılan anlatıcı özne, savaş yıllarında kötülüğün hem faili hem de teşvik ettiricileri olan devlet adamlarına başvurarak vurguna ortak olmak için harekete geçer. Haksız kazancın yanı sıra, iltimas da devlet kademelerindekiler arasında oldukça yaygındır. İttihatçılar arasında irtibata geçebileceği kimsesi olmayan özne, yolsuz bir iş için Şemî'nin kendine günde “seksen doksan lira” kazandıracak olmasını sevinçle kabul eder. Arzu nesnesine yönelen özne, manevi kötülüğe sürüklendikten sonra ahlaken düşer; hırslarına yenilerek, haksız kazançla maddiyatını temin ederken maneviyatını ve şahsiyetini kaybeder:

“Şemî ilk ayda, bana anafordan üç bin lira kazandırdı. Doğrusu kendisine çok müteşekkirim. Beni adam etti. Un işi yapıyoruz. Zaten bundan kârlı bir şey yok. Dört ay evvel yazdıklarımı okurken gülümse dim. Vay anasını! O sefaletlere nasıl dayanmışım. Günde yarım liraya kapalı bir dershane beş saat kafa patlatmak! Sonra bu derece sarıh

bir eşekliği fazilet zannetmek! Ben çok şükür bu pir aşkına sürünmek faziletini kaybettim. Vakia şimdi bulunduğum muhit biraz adi. Fakat katiyen ukala değil... Herkesin emeli, felsefesi, arzusu bir: Para kazanmak!” (Ömer Seyfettin, 2020b: 217)

“Niçin Zengin Olmamış?” hikâyesinde kötücül özneyi ve kötülüğü çarpıcı boyutlara taşıyan en önemli husus, yıkımın sonuçlarıdır. Kötülüğün amaçsız işleyen doğası, acıma ve pişmanlık duygularından yoksundur. J. Paul Sartre kötülüğü; kötülük için kötülük yapmak, iyilik denilen şeyin bilinçli olarak tam tersini yapıp istenmeyeni istemek ve istenilen şeyi reddetmek olarak tanımlar (Sartre, 2003: 58). Bu anlamda kötülüğün doğasında, iyiyi bilinçli olarak reddetme vardır. “Niçin Zengin Olmamış?” hikâyesinde ise özne, kötülüğünün sorumluluğunu yüklenemeyecek kadar bilinçsizdir. Kötülüğün yarattığı yıkım ve ölümü kaldıramaması, kötülüğü tüm benliğiyle kabul etmediğinin bir göstergesidir. O; kötülüğü bilinçsizce isteyen, arzuları dolayısıyla iyiliği reddeden fakat ölmeyen vicdanı dolayısıyla kötülüğün sonuçlarına katlanamayan bir kişiliktir. Zenginlik ve refah içindeki yaşamına devam eden özne, bir gün Cerrahpaşa’daki varlıklı çevrelerinden birinin evindeki toplantıya davet edilir. Dönüş yolunda, yoksul semtlerden biri olan Aksaray’a uğrar. Virane evlerin arasında kendi çocukluğunu ve hatıralarını anımsarken evlerde bir şeyler arayan belediye işçilerinin her gün açlıktan ölen insanların bedenlerini taşıdıklarını öğrenir. Tüm ölümlerin sebebi haksız kazançlarla fakirlerin ekmeğini çalıp onları açlığa mahkûm ederek zengin olanlarıdır. Kötülüğe ortak olarak daha rahat bir yaşama sahip olmak için başkalarının hayatlarını sonlandırdığının farkına varan özne, kötülüğün ve başta Topal¹ olmak üzere tüm kötülerin düşmanı olur. Öznenin bir ölüyle göz göze gelmesi ölümcül bir niteliğe sahip olan kötülükle,² öznel anlamda ise kendi kötülüğüyle karşılaşmasını sağlar. Kötülüğün ölümcüllüğüne karşı iyiliğe yönelen özne, vicdan azabı ve pişmanlık duygularıyla arzu nesnesi olan haksız kazancı reddederek fakir ve namuslu yaşamına geri döner.

“Rüşvet” hikâyesinde kötülük; haksızlığı kendi nefsi için hak olarak gören, bu nedenle başkasının hakkını zapt etmeye çalışan öznenin bilinçli ihtiras ve eylemleri bağlamında ön plana çıkar. Haksız arzuları, tamahkârlık ve zaafılarıyla kötücül imgeye bürünen özne; bilinçli olarak hedeflediği kötülüğü gerçekleşt-

1 Hülya Argunşah, hikâyede adı “Topal” olarak geçen şahsın tarihî gerçekliğini şu bilgiyle açıklar: “Topal İsmail Hakkı Paşa: Enver Paşa’ya yakınlığı ile bilinen levazım subayı. Savaş yıllarında görevini kötüye kullanması ve vurgunculuğuyla tanınmıştır.” Bk. Ömer Seyfettin, *Hikâyeler*, C 2., Haz.: Hülya Argunşah, Dergâh Yayınları, İstanbul 2020, s. 215.

2 Georges Bataille, kötülüğün ölümle ilintili bir kavram olduğunu ifade eder: “Ölüm yaşamın koşulu olduğuna göre, özü itibarıyla ölüme bağlı olan kötülük de, anlaşılmasa da bir biçimde varlığı oluşturan ilkelere bir halini alır.” Bk. Georges Bataille, *Edebiyat ve Kötülük*, Çev.: Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2004, s. 28; Eagleton da kötülüğün niteliklerinden birinin “yok etmek” olduğunu vurgulayarak onu Tanrı’nın var edici gücünün karşısında bir anti güç olarak değerlendirir. Bk. Terry Eagleton, *Kötülük Üzerine Bir Deneme*, Çev.: Şenol Bezirci, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 62.

tirebilmek için hakikati, kutsalı ve prensipleri hiçe sayan çeşitli vasıtalar oluşturur. Eagleton; Midgley'in kötülüklerin çoğunun kaynağını tembellik, korku, pintilik ve açgözlülük gibi sebeplere dayandığını aktarır (Eagleton, 2011: 127). "Rüşvet" hikâyesinde de vaktiyle köyün muhtarı Huysuzoğlu'nun arsasına bina yapan Ali Hoca, tamahkârlığı nedeniyle arsa üzerinde hak talep eder; "bina kimin ise yer de onun" düşüncesiyle hareket ederek kötücül bir kimliğe bürünür (Ömer Seyfettin, 2020b: 134). Ali Hoca'nın kötülüğündeki en büyük etken, arzu nesnesini elde etmek olsa da kötülüğün karakterinin bir parçası olduğu gerçeği, maddi ve manevi değerleri hiçe saymasıyla vurgulanır; hocalık kimliğiyle kötücül kişiliğini perdelese de şahsiyetiyle hem "hocalık" kavramının ifade ettiği manevi anlamı çürütür hem de rüşvet kabul etmeyen bir hâkimi dolandırarak başkalarının değerlerini hiçe sayar.

"Diyet" hikâyesinde kötülük, hasis bir kişilik olan Hacı Mehmet'in "iyilik" eylemiyle ön plana çıkar. Bir beylerbeyinin oğlu olan Ali Usta, küçük yaşta öksüz kalır. Kendisine sahip çıkıp okutmak, devlet kademelerinde yüksek bir memur olarak yetiştirmek isteyen amcasının arzularına, onuruna, özgürlüğüne düşkün kişiliği nedeniyle cevap vermeyip kendi hayatını "kimseye eyvallah etmeden" kazanmak isteyen Ali, emsalsiz bir demir ustası olur. Ali Usta'nın hayatındaki dönüm noktası, Budak Bey'in mandırasında yapılan hırsızlıkla başlar. Bir düzenek sonucu çalınan koyun postu evinde bulunan Ali Usta, delillerin ve Budak Beyi'nin koyunlarını otlatan bekçi çobanın ifadeleri nedeniyle suçlu konumuna düşer. Hırsızlık suçunun cezası, mahkeme tarafından kolu kesilmek olarak belirlenen Ali Usta'nın bu cezaya uğramasına onu tanıyan herkes üzülür. Kendilerine yıllardır en güzel ve en ucuz kılıçları döven Ali Usta gibi bir sanatkârın kolunu kaybetmesine razı olmayan sipahiler, şehrin en zengini Hacı Mehmet'ten Ali Usta'nın kolunun diyetini vermesini isterler. Oldukça hasis bir adam olan Hacı Mehmet, yaşadığı müddetçe kendisine hiçbir karşılık beklemeden çıraklık etmesi için yanına aldığı Ali Usta'nın insanlık onurunu söylem ve eylemleriyle zedeleyerek kötücül bir imgeye bürünür. Hayatı boyunca kimseye minnettar olup boyunduruğu altına girmek istemeyen Ali Usta'nın özgürlüğünü gasbederek kötücül kimliğini dışa vurur. Her türlü işine acımasızca koşturduğu Ali Usta'nın onurunu da inciterek acı vermekten haz duyan kötücül öznenin muktedir olma arzusunu söylemleriyle sık sık açığa çıkarması dikkat çekicidir:

"- Ulan Ali... Kolunun diyetini ben verdim. Yoksa çolak kalacaktın.

[...]

- Kolunun diyetini ben verdim.

- ...

- Şimdi çolak kalacaktın ha...

- Benim sayemde kolun var.

- ..." (Ömer Seyfettin, 2020a: 711).

Kötülüğün yıkımla ilişkili bir kavram olduğunu düşünen Eagleton, yoktan var edici mutlak güç olan Tanrı'nın yaratma gücünü gölgede bırakabilmenin tek yolunun yıkım olduğunu ifade eder (Eagleton, 2011: 57). Bu anlamda, kötülük kavramı ve kötücül tipler, iyiliği temsil eden tanrısal güç karşısında âdeta yok edici birer anti gücün sembolüdürler. Ali Usta'nın kolunun diyetini ödediğini sık sık vurgulayan Hacı Mehmet, bu tavrıyla hem kötücül kimliğini ortaya çıkarır hem de Ali Usta'nın insanlık onurunun yıkımını hazırlar. Kötücül kişiliğin muktedir olma ve hükmetme arzusu, Ali Usta'nın onurlu şahsını yok edemez; Hacı Mehmet'i iktidar sahibi yapan diyetin bedelini, şahsiyetini yok etmek yerine uzvunu yok ederek öder.

“Yüksek Ökçeler” hikâyesinde özne, maruz kaldığı kötülüğü nesne ile bastırır. “Diyet” hikâyesindeki Ahmet Usta'nın mizacının bir özelliği olan kimseye minnettar olmadan yaşama arzusunda olduğu gibi, “Yüksek Ökçeler”in Hatice Hanım'ı da temizlik ve namus hassasiyeti noktasında kötülüğe maruz kalır. Oldukça genç yaşta evlenip dul kaldıktan sonra hizmetçileri ve evlatlığıyla birlikte Göztepe'deki köşkünde yaşayan Hatice Hanım, kendi yaşamında olduğu gibi hizmetlilerinin yaşamlarında da namus ve temizlik hususunda oldukça hassastır. Kısa boyu nedeniyle ev içinde yüksek ökçeli ayakkabılar giyen Hatice Hanım'ın hizmetlilerinin kötülükleriyle karşılaşmasına topuk sesleri engel olur. Bu nedenle yüksek ökçeler, özenin henüz farkında olmadığı kötülüğü bastırmasında yardımcı işleve sahiptir. Nitekim sağlık problemleri nedeniyle yüksek ökçeli ayakkabılarını çıkarıp düz terlikler giymeye başladıktan sonra, temizlik ve namuslarına güvendiği hizmetlileri ve evlatlığının kötücül kimliklerini idrak eder (Ömer Seyfettin, 2020b: 351-354). Hatice Hanım'ın maruz kaldığı kötülük, tek tek bireylerin yanı sıra toplumsal ahlaki kötülüğü de işaret eder; yıllardır güvenip evini teslim ettiği hizmetlilerinin kötücül kimliklerine şahit olduktan sonra, onları evinden uzaklaştırırsa da sonradan evine aldığı tüm hizmetliler toplumsal ahlaki kötülüğün bir neticesi olarak menfi nitelikler taşırlar. Kötülük, Hatice Hanım için kaçınılmaz bir realite olur; bu realiteyi kabullenemeyeceğini anladığı için, yüksek ökçeli ayakkabılarını giyerek kötülüğü bastırmayı tercih eder.

Hassasiyetleri kötülük için kullanma girişimi, “Rüşvet” ve “Yüksek Ölçeler” hikâyelerinde fert odağında gerçekleşirken “Tuhaf Bir Zulüm” hikâyesinde toplumsal hassasiyetler kötüye kullanılır. Kötülüğün doğası, arzu edilen kötücül eylemi gerçekleştirebilmek için tüm imkânları kullanmayı emreder. “Kötü insan ıstırap ve yıkımdan zevk alır. Zaten kötünün eline pek çok fırsat geçer” (Leibniz, 2017: 37). “Tuhaf Bir Zulüm” hikâyesinde kötülük, eski bir diplomat olan Gospodin Kepazef'in Türkleri Bulgaristan'dan sürmek için halkın zaaflarından faydalanarak hazırladığı planla gerçekleşir. Türkleri yakından tanıyan Kepazef; Türklerin hiçbir fikir ve ideali olmadığını, yalnızca taasuplarının olduğunu düşünür (Ömer Seyfettin, 2020b: 37). Bulgar hükûmetinin kuruluş sürecinde neredeyse tamamı Türk olan halkın Bulgaristan topraklarından

uzaklaştırılmasında, savaş / katliam yerine toplumun zaaflarından yararlanarak kötücül emellerini gerçekleştirme yoluna giden Kepazef, hedefine başarıyla ulaşır. Türklerin domuzlara karşı menfi bir tutuma sahip olduklarını, domuzların dokunduğu her şeyden “taassupları nedeniyle” uzaklaştığını bilen Kepazef, Deliorman’a kaymakam olur ve kısa süre içinde Makedonya muhacirlerini bölgeye yerleştirerek domuz yetiştirmelerini ve aç domuzları kasaba içinde serbest bırakmalarını emreder. Halkı tamamen Türk ve Müslüman olan kasabayı kısa sürede domuz sürüleri istila eder. Domuzların dokunduğu hiçbir şeye yaklaşmak istemeyen halk, iki yıl içinde kasabayı tamamen terk eder (Ömer Seyfettin, 2020b: 39-40).

Ömer Seyfettin, Balkanlar’ı konu alan hikâyelerinde; 19. yüzyılda milliyetçilik, yeni bir devlet kurma arzusu ve mezhep ayrılıkları gibi nedenlerle ortaya çıkan ihtilal komita ve çetelerinin³ Balkan topraklarındaki baskı, şiddet, katliam ve işkencelerini çarpıcı boyutlarıyla yansıtır. Ömer Seyfettin’in 1909-1911 yıllarında Balkan milletlerinin millî uyanış ve özgürlük hareketlerinin yoğun olduğu bir dönemde Makedonya’nın sınır boylarında geçirdiği günler, milliyetçilik düşüncesinin uyanıp gelişmesini sağlar (Önertoy, 1992: 74). Yazar, ihtilal komitelerinin Balkan topraklarında gerçekleştirdikleri katliam ve yıkımı, iyi-kötü / zalim-mazlum zıtlığını vurgulayarak tüm acımasız yönleriyle gözler önüne serer. “Bomba” ve “Beyaz Lale” hikâyeleri, kötülüğün sınırlarının en uç noktaya ulaşması bakımından oldukça dikkat çekicidir. “Bomba” hikâyesinde; Bulgar komitacılarının acımasızlıkları, emellerine ulaşmak için başvurdukları kötülüklerin boyutları, realist bir bakış açısıyla yansıtılır. Hikâyede kötülük, baskın unsurların siyasi ve fikrî ayrılıklarla toplumsal düzeni yıkararak fertlerin maddi ve manevi güçlerini tahakküm altına alması; şiddet, taciz, zorbalık ve katliamla iyiliği / iyi olanı yok ederek kötüyü / kötülüğü hâkim kılma çabaları bağlamında ön plana çıkar. Şiddet, baskı ve eziyet, bu hikâyede kötülüğün ölümcül yönünün farklı cephelerini oluşturur.

Tevrat’ın on emrinden biri olan “Öldürmeyeceksin!” emrinin çok katmanlı bir anlama sahip olduğunu vurgulayan Şimşon, bir insanı veya toplumu katletmenin “incitmek, onurunu kırmak, aynıya indirgemek, başkalığını yok etmek, canını almak” gibi birçok anlamı olduğunu bildirir (Şimşon, 2017: 117). “Bomba” hikâyesinde, kişilerin sosyal yaşam ve siyasi görüş tercihleri nedeniyle hain ilan edilmeleri, şahsi mal varlıklarını diledikleri gibi kullanamamaları, kişisel hak ve özgürlüklerin ölümü; şiddet, taciz, tehdit gibi eylemler ise ruhsal ölümü temsil eder. Bedensel ölüm ise kötülüğün doruk noktasını oluşturur. Ayrılıkçı düşüncelerle yeni bir devlet kurma hayali peşinde örgütlenen komita ve çeteler, hedeflerine ulaşabilmek için Balkanlar’da yaşayan Türk ve Müslüman topluluklarının yanı sıra kendileriyle aynı emelleri ve siyasi görüşü pay-

3 Makedonya’daki Bulgar komita ve çetelerinin faaliyetleri için bk. Mahir Aydın, “Arşiv Belgeleriyle Makedonya’da Bulgar Çete Faaliyetleri”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C 9, İstanbul 1989, s. 209-234.

laşmayan Hristiyan halkı da acımasızca katlederler.⁴ Yirmi beş yaşlarında bir genç bir sosyalist olan Boris, Sofya'dan köylerine gelen bir papazdan ders alır ve hocasının tavsiyesiyle Sofya'ya gider. Beş yıl sonra köyüne döndüğünde ailesiyle yaşamayıp dağa çekilir. Meşrutiyet'in ilanından sonra şehre geri dönüp silahını devlete teslim eden Boris, köy mektebinde öğretmenlik yapan Magda ile evlenir. Magda ve Boris, çalışmanın önemine inanan sosyalist bir çifttir lakin ihtilal komitacıları halkın alın teriyle kazandığı her şeyi ellerinden almakta ve sürekli onları ölümle tehdit etmektedirler. İhtilal komitacıları Boris'i sosyalist olduğu için düşman olarak görür ve onu hain ilan ederler. Makedonya'da yaşayamayacaklarını anlayan Boris, yaşlı babası İstoyan'ın tüm mal varlığını satıp Amerika'ya yerleşme hayali kurar. Baba İstoyan'ın tüm servetinin satıldığını öğrenen komitacılar, hain bir planla Boris'i tuzağa düşürüp hem babasına şiddet uyguladılar hem de üç aylık hamile eşi Magda'yı tehditlerle taciz edip aşağıdılar. Komitacılar, Boris'i öldürmeyip serbest bırakacaklarını söyleyerek karşılığında ailenin tüm servetini alsalar da yanlarında getirip bomba diye Magda'ya teslim ettikleri “siyah beze sarılı yuvarlak şey” Boris'in başıdır (Ömer Seyfettin, 2020a: 227-248). Hikâyede kötücül tipleri temsil eden Kapitan Raçof, Pançe ve Sandre adlı komitacıların eylemleri, kötülüğün ahlaki ve vicdani sınır tanımadığını gösterir. Nitekim elde etmek istedikleri serveti zorbalıkla almaları mümkünken kötülüğün boyutlarını artırarak savunmasızlıkları nedeniyle masum / kurbanı temsil eden Boris ve ailesi karşısında şiddet ve vahşetten haz alan ölümcül kimliklere bürünürler.

“Beyaz Lale” hikâyesinde kötülük, Rumeli topraklarında hâkimiyet kurmak isteyen Bulgar güçlerinin soykırım faaliyetleriyle yansıtılır. Bulgar güçlerinin amaçlarına ulaşmak için başvurdukları katliam yöntemleri, kötülük eyleminin en uç boyutlarını temsil eder. Türk askerlerini hudutta bozguna uğratan Bulgar ordusu, Makedonya'nın Serez bölgesini işgal ederler. En büyük emeli Büyük Bulgaristan İmparatorluğu'nun kurulması olan Binbaşı Radko Balkaneski, şehrin yağmalanması ve Türk halkının katliamı için merkez kumandan tayin edilir. Hedefine ulaşmak için her türlü kötülüğe başvuran Radko'nun Serez halkı üzerindeki kötücül planları şu cümlelerle aktarılır: “Serez’de Türkler çok zengindiler. Şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, evvela işkence ile kasalarındaki ve bankadaki paraları alınacak, sonra fidye gibi bütün mülkleri Bulgar mekteplerine verdirilecek, en nihayet hepsi vaftizlenip Hristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti. Bu yarım saatlik bir işti. Lakin geriye güç bir şey kalıyordu. Şehirde en güzel Türk kızının hangisi olduğunu anlamak...” (Ömer

4 Mehmet Güneş, Ömer Seyfettin'in Balkanları konu alan hikâyelerinde Türk Müslüman halkın yanı sıra Hristiyanların da şiddet ve baskı görmesini bölgede yaşanan huzursuzluğun etkilerinin bir yansıması olarak değerlendirir: “[Ömer Seyfettin] hikâyelerinde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan itibaren Balkanlardaki savaş ve çatışmaların sadece Müslüman Türkleri değil, komitacılar karşı olan Hristiyan Slavları da huzursuz ettiğine dikkati çeker.” Bk. Mehmet Güneş, “XX. Yüzyıl Başlarında Balkanlardaki Siyasî ve Etnik Çatışmaların Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansıması”, *TÜBAR*, S 29, Bahar 2011, s. 165.

Seyfettin, 2020a: 430-431). Serez şehrini ele geçiren Radko'un ölümcül eylemlerini gerçekleştirmek için başvurduğu yöntemler, kötülüğün uç noktalarında toplanır; "adam kesmek"ten hoşlanmayan Radko, kurbanlarını fırınlarda diri diri yakar. Merhamatin erkeği alçaltıcı bir duygu olduğuna inanan kumandan, altmış yaşını geçmiş erkeklerin ve kırk beş yaşını geçmiş kadınların Hristiyanlaştırılmasına, sekiz yaşını geçmemiş kız çocuklarının Bulgaristan papazlarına teslim edilip asimile edilmelerine karar verir. Kavmiyet düşüncesiyle istila edilen topraklarda katliam yapılmasının gerekliliğini, merhamet, vicdan, medeniyet ve "insaniyet" fikrini reddederek savunan Radko; tarih boyunca çeşitli milletlerin istila ettikleri topraklarda yaptıkları katliam çeşitlerini, pozitif bir bakış açısıyla anlatır (Ömer Seyfettin, 2020a: 434-438).

Eagleton; Hristiyan inancına göre Tanrı'nın öz ifadesinin en üst düzeyine işkence görmüş bir insan bedeninde ulaştığını, en çok da eziyet görmüş tenlerde olmayı sevdiğini ifade eder (Eagleton, 2011: 62). Bu inanışının temelinde, çarmıha gerilen Hz. İsa (a.s) ile bağlantılı olması muhtemeldir. Hristiyan teolojisinin işkence gören bedeni kutsaması / tanrısallaştırması, insan bedenini yüceltirken kötücül eylem ve kişileri de kötücül / şeytani bir konuma sokar. "Beyaz Lale" hikâyesinde yıkıcı kötücül güç; özelde Binbaşı Radko, genelde ise tüm Bulgar komitacılarıdır. "Ömer Seyfettin'in Radko'yu oldukça acımasız vicdansız ve merhametsiz bir tip olarak çizmesi onun Bulgarlardan nefret etmesinden ileri geldiği kadar bu hikâyeyi yazdığı sırada Türk halkının Balkan Savaşlarının acılarını ve yapılan katliamları unutamayışından ileri gelir" (Güneş, 2011: 173). Binbaşı Radko Balkaneski'nin yok edici eylemleri, kadın bednine işkence etmek üzerinde yoğunlaşır. Bu bedenler arasında La'li'nin ölümü ve bedeni, Radko'nun kötülük potansiyelinin sınırlarını göstermesi bakımından önemlidir. Türk ve Müslüman halkın inançları doğrultusunda "mahrem" saydıkları ve annelik vasıflarına sahip olması nedeniyle kutsiyet / ayrıcalık atfettikleri kadın ve bedeni; işgal güçlerinin şehvet, işkence ve intikam arzuları karşısında metalaşır. Şehrin en güzel kızını bulup ona sahip olmayı hedefleyen Radko, adamlarının getirdiği genç kızları çırılçıplak soyundurur. Vücutlarını beğenmeyip askerlerine birer eğlence malzemesi olarak sunar (Ömer Seyfettin, 2020a: 431). Bu eylem, Radko'nun "güzellik" algısının kötücül haz ile sınırlı olduğunu gösterir. Tüm değerler gibi kadın bedeni de kötücül arzuların yok ediciliğine maruz kalır. Müslüman Türk kadınları; işgal edilen topraklardaki baskın güçlerin kötücül arzularını, nefret ve intikam duygularını tatmin etmeye zorlanan ruhsuz bir nesne muamelesi görürler. Radko; genç kız ve kadınların yarının düşmanlarını dünyaya getirecek büyük güç olduğuna inandığı, bir kadının "karnından on beş tane düşman çıkarabileceğini" düşündüğü için kadın bedenini kötülüğün en büyük hedefi olarak görür (Ömer Seyfettin, 2020a: 434). Kadın bedeni, düşman kuvvetleri tarafından metalaştırılarak bir eğlence nesnesine dönüştürülürken kadının doğruganlık gücü bir tehdit unsuru olduğu için kadına yönelik işkence biçimleri oldukça çarpıcıdır. "Ömürlerinde kocalarından, babalarından ve kardeşlerinden başka kimseye yüzlerini

açmamış olan” (Ömer Seyfettin, 2020a: 442) Türk kadınları, yakılmak üzere toplandıkları fırında Radko’nun soyunmalarını emretmesine rağmen direnirler. Vahşetin boyutları, henüz kundakta bebeği olan ve soyunmak istemeyen bir kadının direnci karşısında Radko’nun bebeği fırında yakmasıyla vurgulanır. Kurbanların bedenlerini çabuk yanmaları için bıçakla yaran Radko’nun kadınlarla diyalogları, kötücül gücüyle kendini tanrılaştırdığını gösterir. Radko; “- Allah benden korksun...” (Ömer Seyfettin, 2020a: 443), “- Allah benim, Allah bemin...” (Ömer Seyfettin, 2020a: 445) söylemleriyle iyiyi temsil eden mutlak güce karşı bir anti gücü, var etme kudretine sahip olan Tanrı kudreti karşısında kendi erkini yok edicilikle ispatlamaya çalışan kötücül kudreti temsil eder. Nitekim ateş, kan ve insan eti kokusu, Radko’nun yok ediciliğe yönelik kötücül hedeflerinin başarı imgelerini ve haz unsurlarını oluşturur. Hikâyede Radko’nun kötücül eylemleri; genelde Serez’in Müslüman halkı, özelde ise Hacı Hasan’ın kızı La’lî üzerinde yoğunlaşır. Şehrin en güzel kızına sahip olma isteğiyle sorguya çektiği halktan La’lî’nin adını öğrenen Radko, bir düzenekle genç kızın tüm ailesini katlettirip evinde yalnız kalmasını sağlar. Genç kıza sahip olma arzusuyla harekete geçen Radko’nun saldırılarına karşı koymaktan bitap düşen genç kız, kurtuluş yolunu ölümde bulur. Ölüm, La’lî için bir kaçış / kurtuluş yolu olsa da ölü bedeni Radko’nun kötücül hazlarının nesnesi olur.

Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde kötülük sendromu, kurgusal kişilerin arzu, hırs, ihtiyaç, ahlaki çöküş, elde etme tutkusu gibi beşeri ihtirasların doğurduğu çeşitli etkenlerle ortaya çıkar. Kötülüğün nitelikleri ve kötücül tiplerin eylemlerini gerçekleştirme biçimleri bakımından tasnif edildiğinde Ömer Seyfettin’in birçok hikâyesinde kötülüğün farklı cephelerini tespit etmek mümkündür. İnsan doğasında iyilik ve erdem gibi potansiyel olarak mevcut olan kötülük, Ömer Seyfettin’in birçok hikâyesinde belirli durum ve şartlarda kişilerin kendiliklerini gerçekleştirmeleri, karakterlerinin doğasına göre hareket etmeleri veya toplumsal bozukluk, ahlaki çöküş gibi durumların yansıtımında sembolik birer kötücül kişilik olarak ön plana çıkmaları dikkat çekicidir. Bu çalışmada ele alınan hikâyelerde kötücül tip örnekleri; haz nesnelere ulaşma, kendiliklerini gerçekleştirme, toplumsal ahlaki çöküşü kendi şahsında sembolleştirme bakımından birtakım ortak özelliklere sahiptirler. Yazarın Balkanlardaki işgal ve katliama dair hikâyelerinde ise düşman güçlerin kötülükte sınır tanımayan karakterleri; fiziksel kötülük açısından şiddet, işkence, katliamla manevi kötülük açısından ruhi yıkım, kutsalı ihlal, insan bedenini metalaştırma ile yansıtılır.

Kaynaklar

- Alangu, Tahir, *Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2020.
- Albayrak, Mehmet Barış, "Schelling'in *İnsan Özgürlüğünün Özü* İncelemesinde Kötülüğün Gerçekliği", *Cogito*, S 86, 2017, s. 53-69.
- Aydın, Mahir, "Arşiv Belgeleriyle Makedonya'da Bulgar Çete Faaliyetleri", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C 9, 1989, s. 209-234.
- Bataille, Georges, *Edebiyat ve Kötülük*, Çev.: Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2004.
- Eagleton, Terry, *Kötülük Üzerine Bir Deneme*, Çev.: Şenol Bezirci, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- Güneş, Mehmet, "XX. Yüzyıl Başlarında Balkanlardaki Siyasî ve Etnik Çatışmaların Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansıması", *TÜBAR*, S 29, 2011, s. 163-187.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*, Haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, "Teodize", *Cogito*, Çev.: Kaan H. Ökten, S 86, 2017, s. 31-38.
- Oranlı, İmge, "Kötülük", *Cogito*, S 86, 2017, s. 26-29.
- Ömer Seyfettin, *Hikâyeler*, C 1, Haz.: Hülya Argunşah, Dergâh Yayınları, İstanbul 2020a.
- _____, *Hikâyeler*, C 2, Haz.: Hülya Argunşah, Dergâh Yayınları, İstanbul 2020b.
- Önertoy, Olcay, "Ömer Seyfettin'de Milliyetçilik Düşüncesi", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s. 73-85.
- Peck, M. Scott, *Kötülüğün Psikolojisi*, Çev.: Göker Talay, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Sartre, Jean-Paul, *Baudelaire*, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul 2003.
- Şimşon, Elis, "Kabil'in İlgisizliği: Levinas'ın Düşüncesinde Kötülük Sorunu", *Cogito*, S 86, 2017, s. 109-123.